

A què podem atribuir el sorprenent èxit de *Les veus del Pamano*?

Visat núm. 11

(abril 2011)

per Todd Mack

El dia 14 de juny de 2010, Jaume Cabré va ser guardonat amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. Mentre que, per una banda, Òmnium considerava que la totalitat de l'obra de Cabré mereixia rebre aquest premi, per l'altra, els seus amics i companys no cessaven d'assenyalar l'èxit internacional de *Les veus del Pamano* com una de les contribucions més importants de la literatura catalana.

Per què ha obtingut tant d'èxit aquest llibre? Escrit en un estil que desafia fins i tot els lectors més habituals, i que té quasi mil pàgines, no es tracta del típic bestseller. Tot i així, desperta alguna cosa en la gent de tot arreu.

El 24 de juny de 2010 vaig parlar amb Jaume Cabré i li vaig preguntar, entre altres coses, a què atribuïa l'èxit de *Les veus del Pamano*. Em va contestar que ell ja havia fet aquella mateixa pregunta als seus editors alemanys, i que li havien donat tres raons principals. En primer lloc, perquè el llibre tracta de la memòria històrica, un tema que avui dia interessa molta gent d'arreu del món. En segon lloc, perquè el llibre basteix uns personatges complexos, profunds i versemblants. I finalment, perquè l'estil únic i desafiant de Cabré descriu persones comprimint el temps i creant una confluència entre present i passat.

Una de les raons per les quals *Les veus del Pamano* ha adquirit aquest reconeixement és que, com a novel·la sobre la memòria històrica, inclou processos mnemotècnics que han captat gran part de l'atenció internacional. (Segons la definició de David Hertzberger: les novel·les sobre la memòria històrica són «aquelles que evocuen el passat a través del record subjectiu, molt sovint a través de la narració en primera persona».) Aquest tipus de novel·les, que barregen autobiografies i memòries, van ser profusament publicades durant la transició espanyola i han continuat proliferant fins als nostres dies. Joan Ramon Resina ens proporciona una clau per comprendre la novel·la sobre la memòria històrica: «[...] els vençuts no es poden permetre oblidar. Necessiten reflexionar sobre el passat, que va anar malament i per què, amb la vana esperança de trobar-se una vegada més en les cruïlles decisives. La seva memòria és compulsiva». El fet que Catalunya sofrís especialment la brutalitat durant i després de la Guerra Civil explica que, fins i tot, trenta anys després de la transició, alguns escriptors catalans com Cabré centrin les seves energies en el camí compulsiu cap al record. Tampoc és cap sorpresa que el llibre hagi tingut ressò en altres països, com ara Alemanya, que lluiten contra un passat recent traumàtic.

Dominique LaCapra, en el seu llibre *Writing History, Writing Trauma*, afirma que les víctimes (i també els testimonis de segona mà) del trauma mostren dues maneres diferents de fer front al

passat. Una és la que LaCapra anomena *exteriorització*, «el passat ens atrapa o posseeix, de manera que ens veiem entrampats en la repetició compulsiva d'escenes traumàtiques». L'altra, anomenada *elaboració*, és quan la víctima o el testimoni «és capaç de distingir entre el passat i el present i recordar que quelcom ens va succeir (o a algú dels nostres) en aquell moment, adonant-nos que vivim aquí i ara i que existeixen portes cap al futur». Tenint en compte els horrors del segle XX i el paper que hi va tenir molta gent de la generació actual com a testimonis, tant de primera com de segona mà, no és sorprenent que les novel·les siguin, essencialment, una manera de treballar amb el passat. Segons LaCapra, les novel·les i altres manifestacions d'art «constitueixen ports relativament segurs per tal d'explorar les complexes relacions entre l'*exteriorització* i l'*elaboració* del trauma». La manera en què *Les veus del Pamano* subratlla molts dels desafiaments amb què es troben aquells que s'enfronten a un passat traumàtic ha contribuït segurament al seu èxit internacional.

La segona raó per la qual la novel·la de Cabré arriba al públic és perquè tots els personatges són profunds, polifacètics i versemblants. Aquest estiu, durant el meu viatge per la comarca del Pallars Sobirà, anava preguntant a la gent si coneixia o havia sentit parlar d'alguns individus que es podien identificar amb els personatges de la novel·la. Molts em van contestar que sí, que coneixien persones tal i com les que s'hi descriuen. Alguns, fins i tot, afirmaven que ells mateixos s'identificaven amb determinats personatges. Cabré assoleix aquesta versemblança a través de l'ús precís dels adjectius amb què descriu la població del Pallars.

La manera en què Cabré utilitza els adjectius fa que els seus personatges quedin molt lluny dels clàssics estereotips. Al llarg de tota la novel·la, deixa al descobert la naturalesa versàtil i, de vegades, ambigua dels personatges, a través d'uns passatges en què la seva ploma recorre tota la gamma d'interpretacions possibles d'un determinat personatge. Així, descriu l'Oriol com «ni un bon ni un mal home». Es descriu a ell mateix com: «Jo, l'Eliot [...] un mestre d'escola rebutjat per la seva dona i la seva filla, que té una aventura amb una dona que no li convé gens perquè si és d'algun bàndol és de l'altre, resulta que segons fa córrer la llegenda, tinc una capacitat organitzativa i una mobilitat inusuals». Potser, però, l'exemple més rellevant d'aquest tipus de descripció complexa sigui el de la Joana / Rosa (amiga i enemiga de la Tina): «La secretària de l'escola, una bona companya de feina, exemplar, irreprotxable, franca, honrada, imaginativa, sincera, capacitada, decent, seriosa, honesta, recta, discreta, freda, cordial, complidora, correcta, íntegra, educada, treballadora, eficient, callada, pràctica, formal, culta, eficaç, ambiciosa, maula, escaladora, astuta, arterosa, bífida, tèrbola, hipòcrita, mentidera, deshonest, maquiavèlica, malèvola, traïdora, pèrfida, odiosa, impúdica, execrable, perversa, infame, nefasta, nefanda, vil i miserable companya de feina, Rosa Bel».

La hipèrbole és sorprenent. Amb la Joana no només es donen dues opcions al lector, sinó tot un ampli ventall d'adjectius possibles i, fins i tot, un nom alternant (Rosa Bel). Cada paraula, escollida curosament, descriu una faceta diferent de la personalitat ambigua i complexa de la Joana. I ella només n'és una, entre els nombrosos personatges complexos que fan que els lectors se submergeixin en aquesta novel·la.

Finalment, el llibre de Cabré agrada perquè el seu estil es converteix en un repte únic per al lector. *Les veus del Pamano*, abans que res, em va sorprendre perquè era tècnicament difícil. Vaig llegir la novel·la en un curs de Narrativa Catalana Moderna a la Universitat de Stanford. En el meu primer trimestre de doctorat, el pla d'estudis de deu setmanes incloïa les lectures de *Solitud*, *La Ben Plantada*, *Nocturn de primavera*, *Quanta, quanta guerra...*, *Les històries naturals*, *Estremida memòria* i, per acabar, *Les veus del Pamano*. El temps se'm tirava al damunt i m'havia d'acostumar a llegir ràpid. No obstant això, de seguida em vaig adonar que era pràcticament impossible llegir *Les veus del Pamano* d'aquesta manera. La narració va saltant tan sobtadament de temps en temps, de lloc en lloc, de narrador en narrador, que cada paraula esdevé clau per a la comprensió global de la novel·la.

Vaig aprendre a llegir amb atenció. Aquest era el repte. Va ser molt interessant parlar amb gent que provenia de bases educatives, socials, polítiques i econòmiques ben diferents del Pallars. Quasi tothom em va assegurar haver experimentat alguna cosa semblant. Molts van confessar haver deixat el llibre després de les primeres cinquanta pàgines. Altres em explicaren que havien estat temptats d'interrompre la lectura, però que havien estat encoratjats per amics que els deien que valia la pena continuar-la. Gairebé tots els lectors que vaig entrevistar van afirmar que, un cop traspasat el llindar de la pàgina cinquanta, havien començat a captar l'estil de Cabré, la narració se'ls havia fet més clara i havien rebut com a premi una gran història. Cabré crea personatges complexos i versemblants. Entén d'aventura, de romanticisme, d'intriga i de suspens. Sap el que ha de fer perquè el lector en vulgui més. Sap el que ha de fer perquè el lector s'enamori de personatges imperfectes. Llegir la novel·la és com fer un trencaclosques: mai no queda espai per a l'avorriment.

Crec que *Les veus del Pamano* ha obtingut un gran èxit perquè l'escriptura de Cabré és, alhora, intel·lectual i propera. No permet anar-se'n per les dreceres. Convida el lector a fer un esforç i després obté la recompensa d'aquest esforç amb una història fascinant. L'estil dens de la novel·la realitza una doble funció: per una banda, obliga el lector a llegir més lentament i parant més atenció, mentre que, per l'altra, els temps fan implosió «com si hom estigués de nou en el passat revivint l'escena traumàtica». Aquest és l'estil d'un home que assegura sentir-se inspirat per autors com ara Verdguer i Foix, però que també té a casa les sèries completes de *Desperate Housewives*, *Lost* i *24*. La seva escriptura és tan difícil com estimulante. Cabré confia que el lector confii en ell i premia aquesta fidelitat amb una història meravellosa, una història que ha venut centenars de milers d'exemplars.

□

Obres citades

CABRÉ, Jaume. *Les veus del Pamano*. Barcelona: Edicions Proa, 2004.

HERZBERGER, David. «Narrating the Past: History and the Novel of Memory in Postwar Spain», *PMLA* 106.1 (1991), p. 34-35.

LACAPRA, Dominique. *Writing History, Writing Trauma*. Baltimore: John Hopkins, 2000.

RESINA, Joan Ramon. «Short of Memory: The Reclamation of the Past since the Spanish Transition to Democracy». A: RESINA, Joan Ramon. *Disremembering the Dictatorship: The Politics of Memory in the Spanish Transition to Democracy*. Amsterdam: Rodopi, 2000, p 83-125.

Traduït per Úrsula Fontana